

Etnobotaničke i etnomedicinske značajke nekih samoniklih biljnih vrsta liburnijskog kraja

---

Sambol, Rozina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Križevci college of agriculture / Visoko gospodarsko učilište u Križevcima**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:185:916569>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository Križevci college of agriculture - Final thesis repository Križevci college of agriculture](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Rozina Sambol, bacc. ing. agr.

**ETNOBOTANIČKE I ETNOMEDICINSKE
ZNAČAJKE NEKIH SAMONIKLIH BILJNIH VRSTA
LIBURNIJSKOG KRAJA**

Završni specijalistički diplomski stručni rad

Križevci, 2016.

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Specijalistički diplomski stručni studij
Poljoprivreda

Usmjerenje: *Održiva i ekološka poljoprivreda*

Rozina Sambol, bacc. ing. agr.

**ETNOBOTANIČKE I ETNOMEDICINSKE
ZNAČAJKE NEKIH SAMONIKLIH BILJNIH VRSTA
LIBURNIJSKOG KRAJA**

Završni specijalistički diplomski stručni rad

Povjerenstvo za obranu i ocjenu završnog rada:

1. Dr.sc. Marcela Andreato-Koren, prof. v. š., predsjednica povjerenstva i članica
2. Dr.sc. Siniša Srećec, prof. v. š., mentor i član
3. Dr.sc. Renata Erhatic, prof. v.pred., članica

Križevci, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREGLED LITERATURE	3
2.1. Samoniklo bilje	3
2.2. Etnobotanika i etnomedicina	3
2.3. Liburnijski kraj	4
2.3.1. Mošćenička Draga, Brseč i Mošćenice	5
2.3.2. Lovran	6
2.3.3. Poljane i Veprinac	7
2.3.4. Park prirode Učka i Sisol	7
2.3.5. Veli Brgud	9
2.3.6. Otok Košljun	9
2.3.7. Merag na otoku Cresu	10
3. MATERIJAL I METODE ISTRAŽIVANJA	11
3.1. Metoda istraživanja putem ankete	11
3.1.1. Anketa o poznavanju biljnih vrsti i njihove primjene	11
3.1.2. Rezime ankete	12
3.1.3. Popis biljnih vrsta koji su ispitanici naveli u anketi	14
3.2. Metoda istraživanja putem intervju	16
3.2.1. Intervju sa sakupljačicom ljekovitog bilja	16
3.2.2. Uvid u dokumentaciju	19
3.3. Metoda opažanja	20
3.4. Specifične samonikle ljekovite biljne vrste Liburnijskog kraja	22
3.4.1. Lovor	22
3.4.2. Marun	23
3.4.3. Maslina	24
3.4.4. Veprina	25
3.4.5. Šparoga	25
3.4.6. Lavanda	26
3.5. Manifestacije liburnijskog kraja posvećene ljekovitim biljkama	27
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	28
4.1. Rezultati ankete	28
4.2. Rezultati intervju	30
5. ZAKLJUČAK	31

6. LITERATURA.....	32
7. PRILOZI	34
Sažetak	35
Summary	36
Životopis	37

PODACI O RADU

Završni specijalistički diplomski stručni rad izrađen je na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima pod mentorstvom dr. sc. Siniše Srečeca, prof. v. š.

Rad sadrži:

- 37 stranica
- 13 slika
- 2 tablice
- 3 grafikona
- 22 navoda literature i izvora podataka
- 3 priloga

1. UVOD

Pojam *Liburnija* nekad je označavao šire geografsko područje nastanjeno antičkom pomorskom etnoskupinom Liburni. To se područje protezalo od rijeke Raše na istarskom poluotoku, duž kvarnerskog i podvelebitskog primorja, te sjeverne Dalmacije do rijeke Krke, uključujući sve kvarnerske i sjeverno-dalmatinske otoke (Stipčević, 1974). Danas se pod pojmom Liburnija podrazumijeva isključivo nekolicinu mjesta kvarnerskog priobalja i otoka, koje odlikuju slične geografsko-povijesne i kulturno-društvene značajke (Ekl, 1974) te tako čine jedinstven kompleks pogodan za znanstveno istraživanje.

Liburnijski kraj odlikuje autentičnost tla (Ekl, 1974) oplemenjenog nanosima mora u razdobljima jake bure specifične ovom području, stoga se fizičke i esencijalne karakteristike nekih biljnih vrsta koje rastu na staništima ovog podneblja u mnogočemu razlikuju od istih vrsta sakupljenih na nekom drugom geografski i klimatski različitom staništu. Stari domaći stanovnici živeći u skladu s prirodom koristili su ove blagodati u svakodnevnom životu što kroz kućne autohtone medicinske pripravke spravljene od šumskih i livadnih samoniklih biljnih vrsta i začinskog bilja, što kroz dodatak u pripremi jela. Dok s jedne strane čovjekova razumska evolucija koju fizički svjedoči tehnološkim, industrijskim itd. razvojem konstantno napreduje, čovjekova vlastita fizička evolucija kao da pati jer se udaljio od prirode iz koje je sam potekao. Budući da suvremeni lijekovi i nutritivno osiromašena hrana nemaju adekvatan učinak na fizički i psihički oporavak opterećenog suvremenog čovjeka, on u nedostatku rješenja počinje proučavati način života svojih predaka i poseže za tradicionalnim rješenjima.

Dvije su relativno mlade znanstvene discipline koje se bave čovjekovom korelacijom vlastitog staništa i kulturnog nasljeđa a to su *etnobotanika* i *etnomedicina*. Možemo definirati etnobotaniku kao znanstveno proučavanje odnosa između ljudi i biljaka, dok etnomedicina, kao dio etnobotanike, se bavi proučavanjem tradicionalne medicine koja se nalazi pohranjena u drevnim knjigama i privatnim zapisima, ali ponajviše tradicijom koja je prenošena sa koljena na koljeno kroz stoljeća (Keller, 2010).

Iako svjetski etnobotaničari već godinama obavljaju svoja opsežna terenska istraživanja o samoniklom bilju u svrhu pronalazaka novih sirovina za velike farmaceutske kompanije u Hrvatskoj takva istraživanja nisu učestala. Stanovnici Liburnijskog kraja su zbog razvučenosti terena, međusobne udaljenosti mjesta (Ekl, 1974) i tzv „začahurenosti“ kroz povijest bili dosta izolirani i zakinuti od suvremenog razvoja i informacija ali i nekih

štetnih utjecaja. Upravo ta činjenica danas nam je na području etnobotanike blagoslov, a obilje tradicionalnog nasljeđa velika pomoć u istraživanju za potrebe su ovog rada.

Glavnina ovog završnog rada bazira se na višegodišnjem praktičnom iskustvenom proučavanju flore malih liburnijskih gradića i mjesta: Mošćeničke Drage, Brseča, Lovrana, Poljana, Veprinca, Sisola, vrha Učke, Velikog Brguda, otoka Košljuna u uvali na otoku Krku, Meraga na otoku Cresu te običajima njihovih stanovnika, posebice starijih generacija.

2. PREGLED LITERATURE

2.1. Samoniklo bilje

Samoniklo bilje, kao što sam naziv govori, je bilje koje neovisno o čovjekovoj intervenciji započinje i završava svoj životni ciklus, takozvano divlje raslinje ili divlja flora. Kao i sav biljni svijet možemo ga sistematizirati na razne načine, no s aspekta etnobotanike najznačajnija podjela bi bila ona na jestivo i nejestivo samoniklo bilje, te iskoristivo i neiskoristivo u svrhe liječenja. Prahistorijskom je čovjeku jestiva divlja flora dugi niz godina bila osnovni izvor prehrane sve dok se nije osposobio za lov životinja, stoga je intuitivnom lakoćom raspoznavao jestivo od nejestivog bilja (bio je pretežito vegetarijanac). Od vremena uzgoja prvih biljnih kultura i pripitomljavanja životinja čovjek počinje gubiti taj urođeni osjećaj sistematizacije, da bi ga do danas gotovo u potpunosti izgubio. Iznimno u nekim dijelovima svijeta (Afrike, Latinske Amerike i Azije) i dalje su prisutne neraskidive spone na relaciji čovjek-priroda među autohtonim stanovništvom (Grlić, 1990). U Hrvatskoj također nailazimo na tu pojavnost kod starijeg stanovništva koje je još uvijek duboko uronjeno u tradiciju, posebice u manjim mjestima i na otocima.

Samonikle jestive biljke prema namjeni i načinu upotrebe razvrstavamo u nekoliko značajnijih skupina:

- raslinje koje ima ulogu zelenog povrća,
- biljke s jestivim plodovima,
- biljke s jestivim podzemnim dijelovima,
- začinsko i čajno bilje,
- bilje s jestivim sjemenkama, cvjetovima ili cvjetnim pupoljcima.
- biljke krušarice
- biljke iz čijih se stabala ili stabljika dobivaju sokovi
- jestive gljive, alge i lišajevi (Grlić, 1990).

2.2. Etnobotanika i etnomedicina

Etnobotanika je znanstvena disciplina koja potječe od botanike, a bavi se odnosima ljudi i biljaka. Ime je 1985. ustanovio američki botaničar John William Harshberger, a dolazi iz sinteze dviju riječi *etnologije* = znanost o ljudskim kulturama i *botanike* = znanost o biljkama (Keller, 2010).

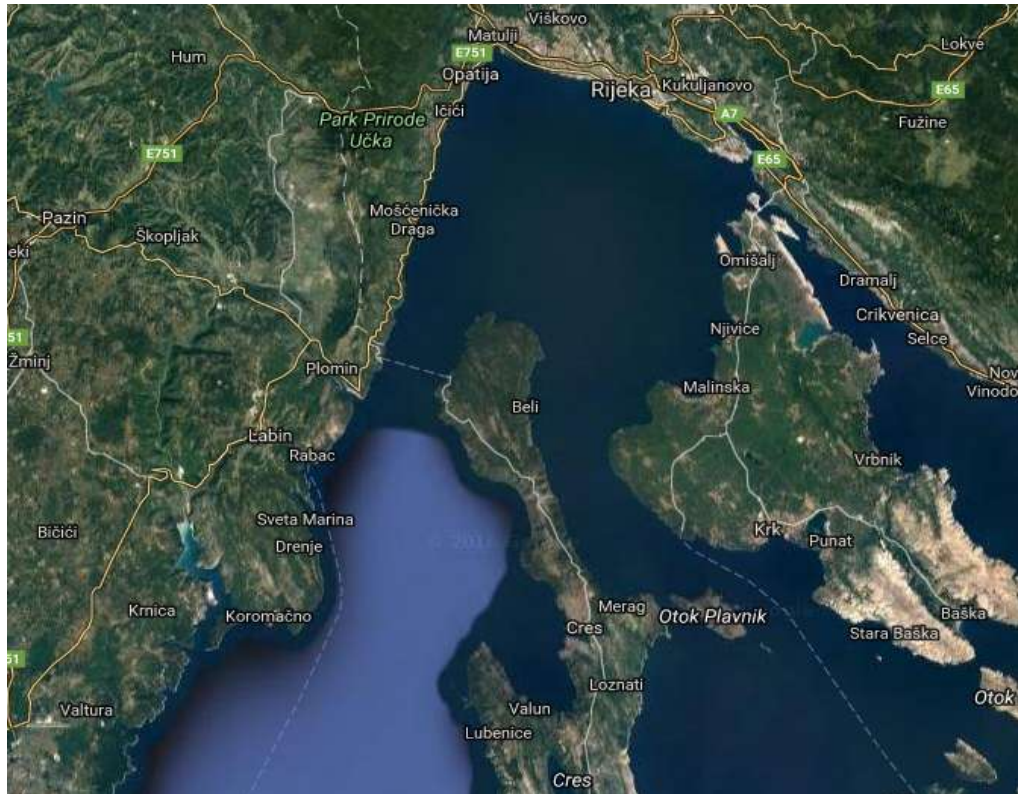
Glavni zadatak etnobotaničara nije isključivo dokumentirati biljne vrste i njihovu zastupljenost na određenom lokalitetu kao kod botaničara, već temeljito proučiti i odnos

autohtonog stanovništva prema određenoj biljnoj vrsti: kulturološke značajke, primjenu, simboliku itd. Najveći interes dakako je potencijal biljke tj. ljekovitost pojedinih biljnih vrsta, bilo da je riječ o djelovanju putem prehrane ili medicinskih i kozmetičkih proizvoda (na čemu se bazira i najveći dio današnje farmaceutske, kozmetičke ali i primjerice tekstilne industrije). Neuspješnost liječenja suvremenim medicinskim oblicima nagnala je znanstvenike na proučavanje određenih etnoskupina i njihovog tradicionalnog pristupa liječenju iz čega se zapravo unutar etnobotanike razvija smjer etnomedicine.

Etnomedicina je jedna grana etnobotanike i antropološke medicine koja se bavi proučavanjem tradicionalne medicine (Keller, 2010). U doba drevnih civilizacija nalazimo na mnoštvo materijalnih slikovnih i pisanih dokaza o poznavanju važnosti ljekovitih biljaka, njihovih pripravaka i korištenja, odnosno lječništva i ljekarništva od Babilonaca, Asiraca, Egipćana, Indijaca preko Rimljana i Grka koji su postavili temelj suvremene *farmakognozije* = prirodna znanost koja se bavi proučavanjem ljekovitih sirovina biljnog, životinjskog, te mineralnog porijekla (Kuštrak, 2005).

2.3. Liburnijski kraj

Liburnijski kraj geografski obuhvaća gradiće i mjesta: Mošćeničku Dragu, Brseč, Lovran, Poljane, Veprinac, Sisolu, vrh Učke, Veliki Brgud, otok Košljun u uvali na otoku Krku i Merag na otoku Cresu (Slika 1.).

Slika 1. Satelitska snimka Liburnijskog područja

Izvor: <https://www.google.hr/maps/@45.021085,14.6142185,2074m/data=!3m1!1e3>

2.3.1. Mošćenička Draga, Brseč i Mošćenice

Na jugozapadu Liburnije smještena je Mošćenička Draga kojoj po biološkim svojstvima pripadaju naselja Mošćenice i Brseč (https://hr.wikipedia.org/wiki/Mošćenička_Draga). Ova naselja bila su poznata po maslinarstvu, vinogradarstvu te po ljekovitom samoniklom bilju od kojih posebice po šparogama. Dokaz da se radi o poznatom maslinarskom kraju govori i činjenica da se u Mošćenicama nalazi *toš* - mlin za preradu maslina, koji je danas turistička atrakcija. Danas su maslinarstvo i vinogradarstvo zapostavljene na uštrb turizma kao najveće privredne grane ovog područja, ali se zapaža noviji interes za obnovu tih kultura. U vrijeme berbe šparoga koja traje od mjeseca veljače pa do maja velik broj stanovnika cijelog Liburnijskog kraja dolaze na ovo područje, na kojem je ta biljka najzastupljenija. Isto kao i sa veprinom sa područja Veprinca postoji opasnost da se unište staništa šparoga pa se prije nekoliko godina uvela obaveza da se područnoj šumariji plaća taksa za svaku ubranu biljku (Ekl, 1974).

2.3.2. Lovran

Ispod granice Parka prirode Učka nalazi se područje Lovrana koje se proteže u visini od 550 m sve do obale mora. U to područje spadaju naselja Lovranska Draga, Tuliševica, Liganj i Dobreć, te na obali naselja Lovran i Medveja. Područje ispod Parka prirode Učka oko navedenih naselja specifično je po marunu za koji malo tko zna da je riječ o vočki. Koliko je marun značajan za ovaj kraj govori i činjenica da su maruni kao i maslinici bili upisivani u poseban katastar voća. Zbog ljudske nebrige, bolesti i štetnika, količina stabala maruna znatno se smanjio, stoga se danas pokušava izvršiti obnova i to cijepljenjem i dosadnjom mladica.

Najpoznatije mjesto toga kraja Lovran nosi ime po lovoru (*laurus*) čiji spomen nalazimo još u doba antičkog Rima odakle dolazi fraza *Ovjenčati se lovorovim vijencem*. Zbog neukrotivog vegetativnog rasta ta je začinska biljka do 60-tih godina bila glavni izvozni proizvod ovog kraja, ali se zbog turizma njegov obujam i područje rasta morao reducirati.

Slika 2. Lovransko područje (skenirana karta)

Izvor: "Javna ustanova "Park prirode Učka"

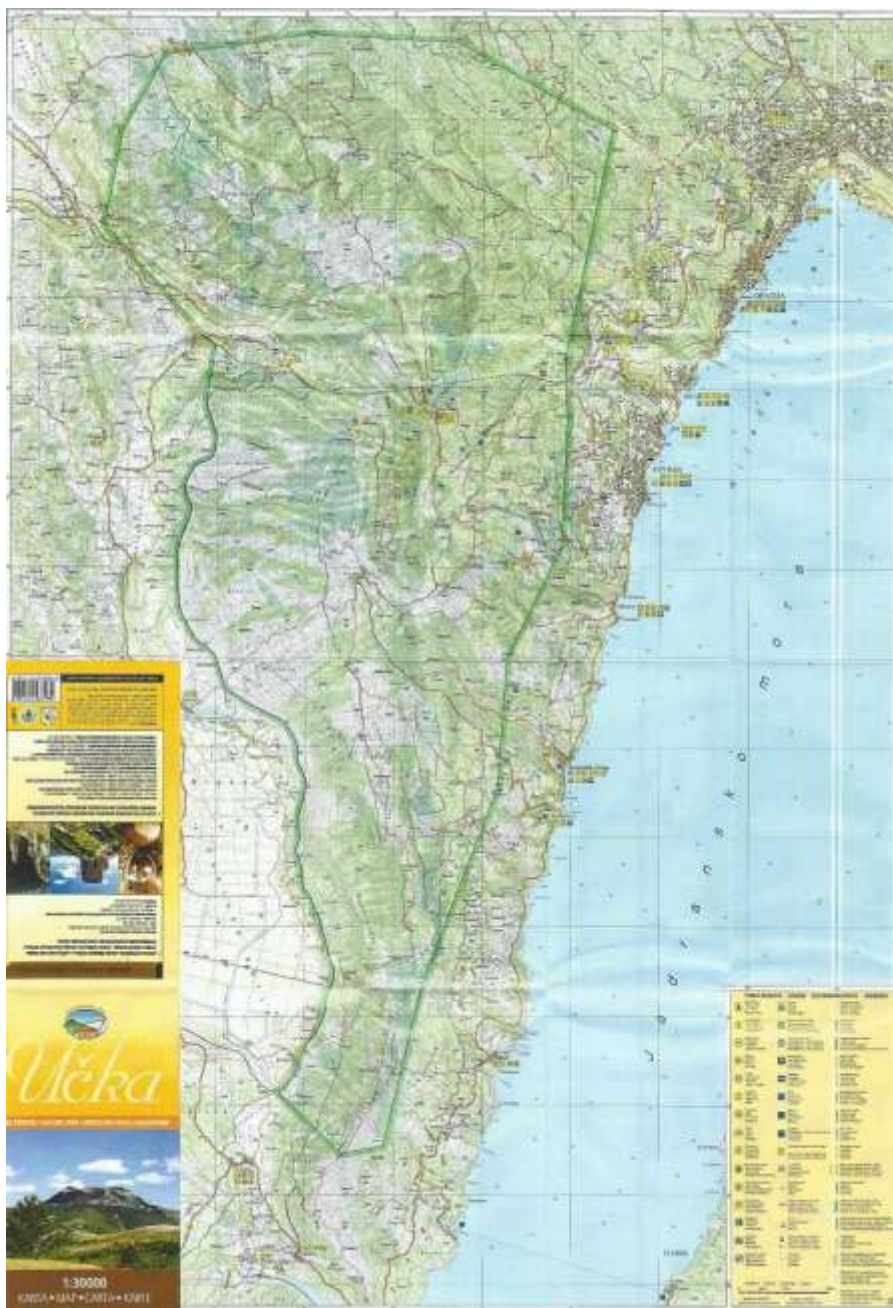
2.3.3. Poljane i Veprinac

Naselja Poljane i Veprinac nalaze se na padini iznad grada Opatije jedan iznad drugoga na nadmorskim visinama od 250 m i 500 m. Poljane karakteriziraju podzidana terasasta polja po kojima nosi ime, dok je Veprinac dobio ime po biljci veprini koja raste na oba područja ali je zbog nešto više nadmorske visine daleko brojčano zastupljenija. Sredinom 20. st. dolazi do enormne potražnje veprine zbog izrade vijenaca i vrtlarskih metli, te je gotovo istrijebljena, pa koncem 60-tih godina dolazi do službene zabrane branja veprine.

2.3.4. Park prirode Učka i Sisol

Park prirode Učka nalazi se unutar granica planine Učka i to u visinskom rasponu od 550 m do 1396 m koliko ima najviši vrh Vojak, a prostorno od Opatije pa do Zagorja - naselja iza Brseča. Sama Učka ima i područje sa Istarske strane koje također pripada Liburniji a seže do istarskih naselja Vranje i Lupoglav. Zastupljenost biljnih vrsta s jedne i druge strane Učke je izrazito velik te se radi o broju od cca 1150 raznih biljnih vrsta. Većina biljnih vrsta je autohtona, ali je manji dio donesen kao zamjena za autohtone vrste. Tako je vršeno pošumljavanje dijela Učke crnogoričnom šumom (jela, smreka) zbog prirodnih katastrofa (udari groma) ili nepažnje stanovništva pri spaljivanju korova. Osnutkom parka prirode ovo je područje zbog kontrola znatno sigurnije od požara i drugih ljudskih nemara.

Sisol je područje smješteno na jugu Liburnije i teren je pretežno livadni i šumovit, a radi se većinom o krševitom tlu (Javna ustanova "Park prirode Učka").

Slika 3. Park prirode Učka (skenirana karta)

Izvor: Javna ustanova "Park prirode Učka"

2.3.5. Veli Brgud

Veli Brgud je naselje koje se nalazi u općini Matulji podno Ćićarije (https://bs.wikipedia.org/wiki/Veli_Brgud), a bilo je poznato po proizvodnji najboljeg kupusa ovog kraja i šire, brgudskog kupusa (lok. brgujski kapuz). Kao i sve drugo u ovom kraju ta se proizvodnja 60-tih godina prošlog stoljeća smanjila odlaskom stanovnika na rad u Rijeku. Došlo je do iseljavanja dijela stanovnika, a time i smanjenja proizvodnje ove kulture. Danas postoje samo male čestice te vrijedne kulture.

Slika 4. Brgudski kupus

Izvor: <http://www.fotoluigi.hr/index.php/2015/10/>

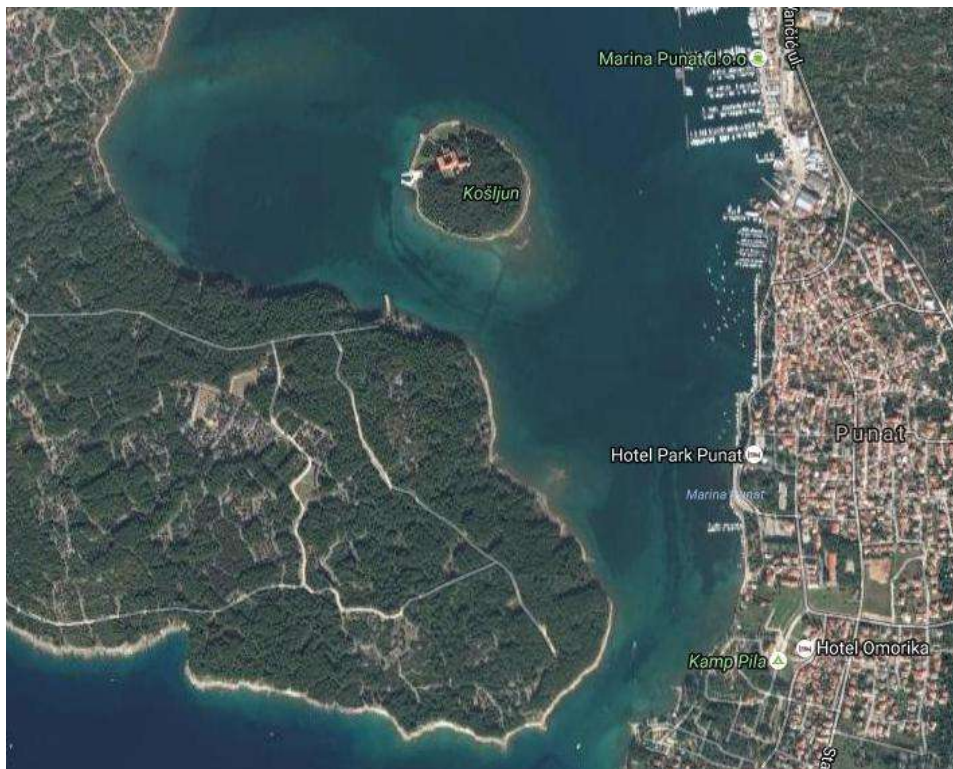
2.3.6. Otok Košljun

Košljun je otočić u hrvatskom dijelu Jadranskog mora. Šumski je rezervat prirode i spomenik kulture (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%A1ljun>). Košljun je etnobotanički biser liburnijskog kraja. Smješten je na otoku Krku u uvali Pumat. Na otoku je već 8 stoljeća smješten samostan u kojem obitavaju fratri, te čuvaju, održavaju i dopunjuju sadržaje otoka. Barčić (1996) navodi da je na Košljunu je pronađeno 387 vrsta biljaka svrstanih u 77 porodica, a citira i Tomassinija iz 1875. koji je zapisao pronalazak 87 vrsta i 31 porodicu te Impastarija iz 1890. koji je naveo 105 vrsta u 35 biljnih porodica. Bez obzira što se kod tih istraživanja mogla potkrasti greška, vidljivo je da je došlo do porasta biljnih vrsta i porodica u 100 godina istraživanja (Barčić, 1996). Barčić (1996) nadalje navodi, a prema Horvatiću (1963), da prema zastupljenosti većina biljaka pripada mediteranskom flornom području – istočno mediteranskoj zoni, a osim ove vegetacije postoje i sljedeće:

- a) Korovna vegetacija na krumpirištima i vrtovima i to na površini od 5319 m².
- b) Ruderalna vegetacija – razvijena oko štala i oko drvarnice.

- c) Vegetacija utrina - gažena mjesta (pristanište i put do Vele šume).
- d) Holofilna staništa - na zidu koji opasuje Košljun (prema Prnibi, Puntu i Kanajtu).
- e) Vegetacija livada - dvije čestice koje su se koristile kao ratarske. Prva čestica ima 2900 m² i radi se o livadi-masliniku. Druga čestica od 4250 m² kao livada-tamariž i to do 1923. Danas su prepušteni svom prirodnom razvoju.
- f) Šumska vegetacija - šuma crnike i crnog jasena.

Godine 1968. otok Košljun je zbog crnike i crnog jasena proglašen specijalnim rezervatom šumske vegetacije (Barčić, 1996).

Slika 5. Geografska karta Košljuna

Izvor: <https://www.google.hr/maps/@45.021085,14.6142185,2074m/data=!3m1!1e3>

2.3.7. Merag na otoku Cresu

Merag je mjesto i trajektna luka na istoku otoka Cresa (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Merag>) u kojem je zastupljena poljoprivreda i stočarstvo, a poznato je po velikom broju samoniklih biljnih vrsta.

3. MATERIJAL I METODE ISTRAŽIVANJA

Ključna faza u radu etnobotaničara je izlazak na teren i upoznavanje lokalnog stanovništva. Biljke se prikupljaju standardnom metodologijom kojoj prethodi proučavanje botaničke knjižnične građe i herbarija određenog lokaliteta. Naglasak istraživanja je u odnosu domorodaca prema određenoj biljci, te razgovoru s lokalnim „liječnikom“ od kojeg etnobotaničar uči o vrijednosti neke biljke i njenoj primjeni u medicinske svrhe (Keller, 2010).

Za potrebe rada je provedeno jedno interdisciplinarno istraživanje područja Mošćeničke Drage, Brseča, Lovrana, Poljana, Veprinca, Sisole, vrha Učke, Velog Brguda, otoka Košljuna u uvali na otoku Krku te Meraga na otoku Cresu, a u svrhu dobivanja podataka i navika lokalnog stanovništva te turističkih i proizvodnih mogućnosti.

Istraživanje obuhvaća detaljan pregled vegetacije navedenih staništa te metode usmenog anketiranja i intervju sa sakupljačicom ljekovitog bilja („travaricom“).

3.1. Metoda istraživanja putem ankete

Anketa (fr. *enquête*; lat. *inquisita*; *enquirere* = istraživati) je naziv za skup postupaka pomoću kojih se pobuđuju, prikupljaju i analiziraju izjave ljudi kako bi se saznali podaci o njihovom ponašanju ili o njihovim stavovima, mišljenjima, preferencijama, interesima i slično, radi statistike, ispitivanja javnog mijenja, tržišta ili kao temelj za potrebe medicinskog, sociološkog ili nekog drugog istraživanja (Dumičić i Žmuk, 2009).

3.1.1. Anketa o poznavanju biljnih vrsta i njihove primjene

U razdoblju od 1. do 31. srpnja do 2016. provedena je usmena anketa uz kratki razgovor na mješovitom uzorku od 30-tak ispitanika zatečenih na ranije navedenim lokalitetima.

Pitanja u anketi:

1. *Vaši osobni podaci (spol, dob, stručna sprema)?*
2. *Razlog dolaska na određenu lokaciju?*
3. *Koliko često boravite u prirodi?*
4. *Volite li biljke i koliko ih dobro poznajete?*
5. *Možete li nabrojati neke ljekovite biljne vrste i njihovu primjenu?*

6. *Poznajete li barem dvije autohtone vrste ovog kraja (područja u kojem se provodila anketa)?*

7. *Koristite li koju od tih biljaka, ako da, na koji način?*

3.1.2. Rezime ankete

Anketa je provedena na uzorku od 30 ispitanika od kojih je 53% žena i 47% muškaraca. Pokazalo se da ispitanici dobro poznaju biljni svijet i podneblje budući da je to stanovništvo koje voli česte odlaske u prirodu. Na upit o poznavanju autohtonih i biljnih vrsta općenito, ispitanici su davali vrlo raznolike odgovore, no u sveukupnom broju naveli su 45 različitih ljekovitih biljnih vrsta i njima poznata uporabna svojstva (opisana u točki 3.3.). U prosjeku najčešće spominjane vrste su: lovor, maslina, marun, ružmarin, lavanda, kamilica, kopriva, menta, šparoge, kadulja i smilje. Većina ispitanika, od kojih posebno osobe ženskog spola u dobi iznad 50 godina, koriste uglavnom začinsko bilje (bosiljak, ružmarin, lovor, mažuran, origano i dr.) u kulinarstvu, te ga same prikupljaju ili uzgajaju dok su se muškarci uglavnom usredotočili na proizvodnju alkoholnih pića, posebice rakija s aromatičnim travama (s rutom) te ubiranje plodova (maruna). Mlađa populacija, okrenuta modernom načinu života, upoznata je s prepoznatim biljnim vrstama najčešće čitajući razne časopise s nutricionističkim savjetima, osobinama pojedinih biljnih vrsta (detoksikacijska svojstva pojedinih biljnih vrsta, primjerice koprive za čišćenje jetre), od fitness trenera (koriste različite čajne i vitaminske pripravke) i dr.

U Tablici 1. navedeni su ključni elementi razmatranja: mjesto provođenja ankete, podaci ispitanika (dob, spol, stručna sprema), te razina znanja prema subjektivnoj procjeni i broj biljnih vrsta koje ispitanik poznaje. Sveukupno je spomenuto 45 etnobotaničkih vrsta Liburnijskog kraja koje su naveli ispitanici te su uzete kao predmet istraživanja.

Tablica 1. Podaci o ispitanicima i ukupnom poznavanju samoniklog bilja

REDNI BROJ	MJESTO	SPOL	DOB	STUPANJ OBRAZOVANJA	RAZINA ZNANJA	BROJ BILJNIH VRSTA KOJE POZNAJE
1.	Mošćenička Draga	Ž	60	SSS	2	13
2.	Mošćenička Draga	Ž	55	SSS	3	17
3.	Mošćenička Draga	M	62	SSS	3	16
4.	Sisol	M	49	VŠS	2	14
5.	Sisol	M	45	VSS	2	13
6.	Učka	Ž	27	SSS	4	23
7.	Učka	Ž	31	SSS	3	20
8.	Učka	Ž	59	SSS	4	27
9.	Učka	M	61	VSS	4	29
10.	Veli Brgud	M	43	SSS	2	11
11.	Veli Brgud	M	41	SSS	2	13
12.	Veprinac	Ž	32	VSS	4	24
13.	Veprinac	M	36	VSS	4	24
14.	Veprinac	M	6	predškolski	1	10
15.	Veprinac	M	7	Učenik	1	10
16.	Veprinac	Ž	56	SSS	4	30
17.	Brseč	Ž	51	VSS	4	29
18.	Brseč	Ž	57	SSS	2	14
19.	Brseč	M	53	SSS	2	14
20.	Brseč	M	59	VSS	5	32
21.	Lovran	M	19	student	3	20
22.	Lovran	M	22	student	4	21
23.	Lovran	Ž	21	studentica	4	23
24.	Lovran	Ž	24	VSS	5	37
25.	Lovran	Ž	23	studentica	5	39
26.	Poljane	Ž	59	VSS	5	37
27.	Poljane	M	32	SSS	2	13
28.	Košljun	Ž	56	VSS	5	34
29.	Košljun	Ž	50	VSS	5	34
30.	Merag	Ž	27	VSS	5	31

Legenda: 1–nedovoljno poznavanje biljaka (1-10), 2-dovoljno poznavanje biljaka (11-15), 3-dobro poznavanje biljaka (16-20), 4-vrlo dobro poznavanje biljaka (21-30), 5-odlično poznavanje biljaka (31 i više)

3.1.3. Popis biljnih vrsta koji su ispitanici naveli u anketi

Od ispitanika je zatraženo da navedu neke ljekovite samonikle biljke kojih se mogu sjetiti i njihova uporabna svojstva za koje su čuli ili ih znaju iz vlastite primjene. Sveukupno su naveli 45 ljekovitih biljnih vrsta koje su iznesene u tabličnom prikazu abecednim redom narodnog naziva (Tablica 2.).

Tablica 2. Popis ljekovitog bilja sastavljen prema anketnim odgovorima

Br.	Naziv biljke	Latinski naziv	Uporaba	Proizvodi
1	Bazga	<i>Sambucus nigra</i>	u prehrani i medicini	džemovi, sokovi - za piće i kao purgativ, bobice za bojilo
2	Bljušt	<i>Tamus communis</i>	u prehrani i medicini	izdanci za prehranu, korijen za obloge
3	Borovnica	<i>Vaccinium oxycocos</i>	u prehrani	svježi plod za jelo, u prehrani za dijabetičare
4	Bosiljak-uil	<i>Ocimum basilicum</i>	u prehrani	Začin
5	Brgudski kupus	<i>Brassica oleracea</i>	u prehrani	sirov, kuhan i konzerviran za jelo
6	Glog	<i>Crataegus azarolus</i>	u medicini	ulje kao baza za proizvodnju lijekova za srce
7	Gospina trava	<i>Hypericum perforatum</i>	u medicini	kantarion - ljekovito ulje, za plodnost
8	Kadulja	<i>Salvia Officinalis</i>	u prehrani, kozmetici i medicini	začin, čajevi, paste za zube, ulje kao baza u proizvodnji kozmetike i lijekova
9	Kamilica	<i>Matricaria chamomilla</i>	u prehrani, kozmetici i medicini	čaj, higijenski proizvodi
10	Kapari	<i>Capparis spinosa</i>	u prehrani i medini	cvijet i plod kao začin, za liječenje skorbuta
11	Kim	<i>Carum carvi</i>	u prehrani i medicini	začin, ulje za dizanje imuniteta i nadutost
12	Kopar	<i>Anethum graveolens</i>	u prehrani i medicini	kao povrće za jelo, začin, čaj, antiseptičko ulje
13	Kopriva	<i>Urtica dioica</i>	u prehrani i medicini	svježa kao varivo i za salate, čajevi, diuretik
14	Kupina	<i>Rubus fruticosus</i>	u prehrani	svjež plod, džemovi, proizvodnja vina
15	Lavanda	<i>Lavandula officinalis</i>	u prehrani, kozmetici i dekoraciji	aroma cvijeta kao dodatak prehrambenim proizvodima, eterično ulje
16	Lovor	<i>Laurus nobilis</i>	u kulinarstvu	začin
17	Lovranske trešnje	<i>Prunus avium</i>	u prehrani	svježi plod, kolači, džemovi, likeri
18	Majčina dušica	<i>Thymus serpyllum</i>	u prehrani i kozmetici	čajevi, pasta za zube
19	Marun	<i>Castanea sativa</i>	prehrambeni proizvod	kuhani i pečeni plodovi, kolači
20	Maslačak	<i>Taraxacum officinalis</i>	u prehrani i medicini	čaj, baza za lijekove za dišne puteve
21	Maslina	<i>Olea europea</i>	u kulinarstvu i	plod u rasolu, ulje, baza za kozmetiku

			medicini	
22	Matičnjak	<i>Melissa officinalis</i>	u prehrani i medicini	začin, cvijet za med, proizvodi za smirenje
23	Metvica	<i>Calamintha nepeta</i>	u prehrani, medicini i kozmetici	začin, čaj, balzami za opuštanje, paste za zube, kreme itd.
24	Mirta	<i>Mirtus communis</i>	u prehrani i kozmetici	jestivi plod, eterično ulje
25	Motar	<i>Crithmum maritimum</i>	u prehrani	sirov ili konzerviran
26	Murva	<i>Morus nigra</i>	u prehrani	svježi plod za jelo i džemove
27	Nar	<i>Punica granatum</i>	u prehrani i medicini	čaj, za proizvodnju diuretika
28	Neven	<i>Calendula officinalis</i>	u prehrani, medicini, kozmetici	svjež kao dodatak jelu, cvijet za izradu bojila, masti kao antiseptik
29	Obična borovica	<i>Juniperus communis</i>	u medicini	plod u proizvodnji medicinskih alkohola
30	Origano- mažuran	<i>Origanum majorana</i>	u prehrani i medicini	začin, ulje kao antiseptik
31	Pelin	<i>Artemisia absinthium</i>	u prehrani i medicini	alkoholni proizvodi za piće i medicinske svrhe, matična mliječ
32	Petoprsta	<i>Potentilla erecta</i>	u medicini	digestivni lijek
33	Ruta	<i>Ruta graveolens</i>	u prehrani	začin u proizvodnji alkoholnih pića
34	Ružmarin	<i>Rosmarinus officinalis</i>	u prehrani, medicini i kozmetici	svjež i sušen kao začin, eterično ulje, proizvodnja lijekova
35	Santolina	<i>Santolina chamaecyparissus</i>	u prehrani i medicini	začin i čaj
36	Sljez	<i>Althaea officinalis</i>	u prehrani, medicini	slatkiši, čajevi za dišne puteve
37	Smilje	<i>Helichrysum italicum</i>	u kozmetici i medicini	ulje kao baza za kozmetičke i medicinske pripravke
38	Smokva	<i>Ficus carica</i>	u prehrani	svježe i sušeni plod, džemovi, i u proizvodnji purgativa
39	Stolisnik	<i>Achillea millefolium</i>	u prehrani i kozmetici	sirov kao dodatak jelima, kao varivo, cvijeće za čaj, konditorska industrija, kreme za cirkulaciju i sunčanje
40	Šparoga	<i>Asparagus officinalis</i>	u prehrani i medicini	kao varivo ili salate, kao diuretik
41	Šumske jagode	<i>Fragaria vesca semperflorens</i>	u prehrani	svježi plod, list za čaj
42	Trputac	<i>Plantago major</i>	u medicini	za obloge, alergije
43	Valeriana	<i>Valeriana officinalis</i>	u medicini	proizvodi za smirenje i opuštanje
44	Veprina	<i>Ruscus aculeatus</i>	u prehrani	za jelo i kao diuretik
45	Vrijesak	<i>Calluna vulgaris</i>	u prehrani i medicini	kao začin, antiseptik za rane i ubode

3.2. Metoda istraživanja putem intervjua

Intervju (engl. *interview*; fr. *entrevue*) je susret radi razgovora ili dogovora. Pohrvaćeni je to naziv i za novinsku vrstu u kojoj se sadržaj izražava u obliku pitanja i odgovora (Klaić, 1987). U radu se koristi kao druga metoda znanstvenog istraživanja u svrhu saznanja o tradicijskoj medicini na području Liburnije, te biljne strukture i primjene koja se prenosi isključivo s generacije na generaciju bilo putem dobro čuvanih recepata ili usmenom predajom.

3.2.1. Intervju sa sakupljačicom ljekovitog bilja

Prema ranije zakazanom sastanku dana 27.07.2016. u 18 sati u mjestu Šmiti-Poljane obavljen je intervju sa sakupljačicom ljekovitog bilja (travaricom), gospođom Mirom Belasić, u privatnoj kući sudionice.

Gospođa Mira Belasić rođena je prije 60-tak godina u malom mjestu Bregi podno Učke gdje je odrasla i živjela sve do udaje, kad seli na suprugovu djedovinu u kuću okruženu zelenilom u Poljanama. Mladolikim izgledom ne odaje svoje godine na što je vjerojatno utjecalo prirodno okruženje s kojim se na neki način stopila. U tim je krajevima ali i šire poznata po svojim pripravcima od svakojakog bilja te joj se obraćaju s povjerenjem svi koji za nju čuju, bilo zbog sitnih tegoba ili ozbiljnih zdravstvenih problema. Iako je većinu života provela istražujući obronke Učke i divlje raslinje, u svome vrtu također kultivira biljke da budu pri ruci. Kako je gospođa starosjedioc na ovim prostorima u intervjuu se potkrala i pokoja domaća riječ koja je zadržana da se ne naruši smisao istraživanja.

Slika 6. Mira Belasić ispred kuće u Poljanama

Snimila: R. Sambol (2016)

P: Od kada se bavite sakupljanjem i proučavanjem bilja?

Mira Belasić: „Otkako sam prohodala. Brala sam sve do čega sam stigla i već kao mala otkrila mirise, okuse, trnje, često svrbež i sve popratno. Mama je znala reći da sam bila u bitku sa biljem na livadi ali je uvijek poštovala moju samovolju i nikada me nije sputavala. Kako sam odrastala polako i nenametljivo uvodila me u ljekoviti svijet biljaka koje me okružuju, a potom se to znanje stalno nadopunjavalo. Kad sam naučila čitati i pisati počela sam slagati svoj herbarij, a uz lektiru obavezno je bio i neki časopis o bilju. Nikad ih nisam prestala proučavati i druge podučavati iako formalnog obrazovanja u ovom području nemam.“

P: Kako ste stekli sigurnost u vlastito razlikovanje otrovnih od ljekovitih biljaka?

Mira Belasić: „Dosta dugo sam se borila s vlastitim nagonom za isprobavanjem ubranog bilja jer sve što sam ubrala imala sam potrebu zagrist i tako sam u najvećoj mjeri vršila podjelu na otrovne i neotrovne, dakle vlastitim iskustvom. Neke sam podjele instinktivno

znala, a dobar dio sam naučila i od životinja. U to je doba još uvijek svako domaćinstvo uzgajalo domaće životinje a moja kao i suprugova obitelj bavila se kozarstvom. Promatrajući tu plemenitu životinju i odabir bilja u njejoj ishranu došla sam do najkorisnijih podataka koji su mi poslužili kao osnova današnjeg travarstva. Baš otprilike u to vrijeme pojačao se i interes ljudi za učenje i korištenje biljaka iz vlastitog okruženja. Danas dosta promatram pčele koje su mi otvorile oči i kroz čiju ispašu intuitivno znam što se događa u prirodi.“

P: Postoji li još neki moment u vašem životu koji smatrate ključnim u svojoj (samo)edukaciji?

Mira Belasić: „Kao maloj, najupečatljivija poduka koju sam dobila bila je da čovjek nigdje ne može umrijeti od gladi. Nekad vas biljke koje mislite da nikad ne bi jeli ili drukčiji način njihove konzumacije mogu spasiti ili izliječiti,. Jedna od njih je divlja šparoga koju sam uvijek s radošću brala i uvijek prvih par pojela sirove. Stari ljudi bi rekli da sirova šparoga zasmrdi kožu pa da krpelj ne napada. Taj vonj divlje šparoge se ne zaboravlja. Jako korisna biljka; čisti organizam - bubreg i mokraćne puteve, sadrži željezo koje je neophodno organizmu, a uz par ofriganih jaj' bila je izuzetno hranjiva marena.“

P: Koje vrste biljaka su najčešće u Vašem fokusu?

Mira Belasić: „To sve ovisi o tome ča mi treba i za koga, pa se onda zaputim tamo di znam da ću naći što tražim. Najčešće su to likarije (izraz za ljekovito bilje). Puno se radi čajeva a na ovom našem dijelu Učke najčešće se skuplja kadulja, Gospina trava, majčina dušica, stolisnik, pelin, kumin, ruta za rakiju, petoprsta ili potentila, matičnjak i tako svega pomalo.“

P: Na kojim ste još lokalitetima najčešće sakupljali bilje?

Mira Belasić: „Krenula sam od Veprinca jer je to nedaleko kuće gdje sam odrasla i upoznala šumu do zadnjeg kamena. Kad sam se preselila u Poljane istraživala sam prvo oko svoje kuće, da bi malo pomalo krenula put Učke na stranu prema Lanišću (mjesto), ali nije dugo trebalo i već sam ju cijelu obašla. Na izlete sam hodala sa svojim istomišljenicima na ove naše bliže otoke Krk i Cres, ma i dalje, ali doma mi je ipak bila i ostala baza.“

P: Kada ste najintenzivnije uronjeni u branje bilja, postoji li doba dana kojem naginjete i godišnje doba i zašto?

Mira Belasić: „Da bi ih brali morate poznavati biljku njen životni ciklus i stanište. Uvijek se nešto bere, suši, kuha i konzervira ali treba iskustva da sve bude kako valja. Bilje se bere tijekom cijele godine ali proljetno-ljetni period je za moje potrebe intenzivniji jer koristim jako puno lisnu masu i cvijet. Važno je da dan bude suh i sunčan bez vlage, jer vlaga u trenutku branja može oštetiti lišće; ono pocrni i nema više vrijednosti.“

P: Nakon sakupljanja bilja koji su daljnji postupci rada?

Mira Belasić: „To ovisi o biljnim svojstvima i primjeni za koju ću je koristiti. Biljke koje zahtijevaju sušenje kao primjerice kadulja za čaj za ispiranje dišnih puteva, grla i sluzi, sušim na sušilima koje sam napravila od plastificirane mrežice i to obavezno u hladu. Na taj način se lišće ravnomjerno suši zbog ventilacije zraka kroz rupice. Cvijet Gospine trave ili sušim za čaj koji liječi upalne procese ili ga svježeg uranjam u maslinovo ulje iz vlastitog maslinika koje broji 200-tinjak stabala. Staklenke s tim sadržajem 5 tjedana držim na suncu, te tako nastaje „Gospino ulje“ poznatije kao „Kantarion“ koji ima vrlo široku primjenu. Dakle, sve zavisi o biljci i što želim dobiti.“

P: Kakve su bile reakcije u počecima vašeg puta u odnosu na danas kad ste dosta traženi?

Mira Belasić: „To su bile teške godine jer je u državi vladalo nepovjerenje prema osobama koje su se bavile liječenjem i općenito korištenjem biljaka u medicinske ili svakodnevne svrhe. Kako svaki čovjek nađe skriveni put do onog što želi tako sam i ja svojim putevima stupila u kontakt sa slovenskim travarima koji su često organizirali seminare, a čija saznanja su prešla granice Jugoslavije. Osoba koja je na mene ostavila snažan pečat je gospođa Maria Treben koja je još davne 1980. započela predavanje citatom iz Biblije, knjige o Sirahu, 38, 4: „Gospod od zemlje pravi lijekove i razborit ih čovjek ne odbacuje“, a potom nas ohrabrila izjavom župnika Kneippa: „za svaku je bolest izrasla biljčica“ i tako sam ja ostala nepokolebljiva i čekala svoje vrijeme koje je došlo.“

3.2.2. Uvid u dokumentaciju

Postoji mnoštvo literature iz alternativne medicine koju koriste mnogi travari, a jedna od njih je i knjiga Marie Treben: „Zdravlje iz Božje ljekarne“ koju mi je sugovornica s ponosom pokazala i dala na korištenje; no vlastite zapise i naslijeđene recepture ne pokazuje, samo ih je kroz razgovor spomenula ili ukratko opisala. Praksa čuvanja ovih

dokumenata u tajnosti oduvijek je bila prisutna u familijama jer same recepture bez popratnog znanja o načinu skupljanja i vrijednosti sirovine, te njihove primjene mogu čovjeku i naškoditi. Te zapise tj. dokumente svaka generacija nadopuni nekim svojim novim spoznajama. Gospođa Mira je proučavajući kemijski sastav biljaka i eksperimentirajući sa omjerima elemenata neke stare recepte i poboljšala jer sad imaju brže i efektivnije djelovanje. Ali valja uvijek sačuvati izvorni recept.

3.3. Metoda opažanja

Opažanje je znanstvena metoda kojoj prethodi osmišljena koncepcija o elementima koji će se promatrati. Ona je u pravilu dosta subjektivna pa se uvijek radi u kombinaciji sa drugim metodama radi potpunijeg istraživanja.

Prilikom terenske analize istraživanih staništa Liburnijskog kraja nalazimo podjednaku zastupljenost određenih biljnih vrsta koja su rezultat sličnih klimatskih i geografskih obilježja i ne baš velika čovjekova utjecaja na okoliš. Staništa nisu devastirana, i vegetacijski su vrlo bujna sa, geografski gledano, podjednako zastupljenim niskim i visokim raslinjem (Slika 7.). Dio Učke, Veprinca, gornji dio Lovrana, te Brseč nalaze se na mješovitom tlu koje karakteriziraju podjednako kamenjari i livadne površine. Na isključivo kamenitom tlu smješteni su Moščenička Draga i Sisol, a donji dio Lovrana i Poljane prekrivaju oranice i krš. Veći dio Učke prekriven je šumom te je i proglašen parkom prirode, a Merag na otoku Cresu obilježava nisko raslinje i Makija. Među svim istraženim Liburnijskim lokalitetima jedino se Košljun izdvaja kao ravan teren punog tla.

Slika 7. Livada na obronku Učke

Snimila: R. Sambol (2016)

Botaničkim pregledom već pri dolasku uočen je velik broj ljekovitih biljnih vrsta, a ciljanom pretragom terena pronađeno je svih 45 biljaka koje su naveli ispitanici provedene ankete što svjedoči o njihovom dosta dobrom poznavanju biološke raznolikosti svog zavičaja (Slika 8., Slika 9.).

Slika 8. Maslačak

Slika 9. Trputac, širokolisni

Snimila: R. Sambol (2016)

3.4. Specifične samonikle ljekovite biljne vrste Liburnijskog kraja

3.4.1. Lovor

Lovor (*Laurus nobilis*), porodica *Laureaceae*, stablo koje naraste i do deset metara visine. U okolini Lovrana svojom ljepotom sačinjava 50% cjelokupne vegetacije. Sam naziv laurus vezan je za ime ovog malog gradića, u prijevodu Lovran. Još od antike poznat je kao cijenjeno sveto drvo. Uz njegovo ime najveće slave i počasti zadržalo se do današnjih dana. Na talijanskim sveučilištima pri dodjeli diplome na glavu im se stavlja lovor vijenac-Laureate. Zimzeleno stablo ima kožaste, kopljaste listove tamno zelene boje. Cvjetovi su žućkasti, a plodovi modroljubičaste bobice. U narodu je najpoznatiji lovorov list koji divno miriše te se zbog svoje arome koristi u kulinarstvu kao dodatak jelima. List se još koristi kao sredstvo za tjeranje moljaca pa se stavlja u vrećama brašna i među sušenim smokvama. Kod dimljenja mesa u vatru se dodavala grana lovora koja bi svojim izgaranjem štitila meso od nametnika. U narodnoj medicini su listove lovora prelijevali vrućom vodom i puštali da se ohladi potom pili u malim količinama kao pomoć pri probavi (Kuštrak, 2005.).

Slika 10. Stablo lovora (u pozadini slike)

Snimila: R. Sambol (2016)

3.4.2. Marun

Marun (*Castanea sativa*, porodica *Fagaceae*) odavno se nastanio na obroncima Učke i Lovrana gdje se mogu vidjeti stoljetna stabla ove plemenite voćke, koju često ubrajaju među šumsko drveće. Visinom od 25 m i više. ogromne pravilne krošnje, glatke kore, velikih duguljastih nazubljenih listova (8-18 cm) širine od 3-6 cm. Lice lista je glatko, a naličje dlakavo. Cvate početkom lipnja (Slika 11.), kada je malo cvjetnih vrsta pa ga pčele koriste za svoju pašu, a u periodu do konca rujna sazrijeva plod koji je smješten u bodljikavu ljusku (žajica). Unutar ljuske nalaze se dva tri smeđa orašasta ploda (Grlić, 1990). Kada plod sazrije žajica se otvori i plodovi padaju na tlo. U doba sazrijevanja stanovništvo ovog kraja pobire marune. U davnim vremenima koristio se kao brašno, zamjena za žitarice. Zbog svoje kvalitete marun se u 17. st. izvozi i time obogaćuje i oplemenjuje financijski ovo područje. Pravi procvat doživljava tijekom 19. st. kao proizvod koji se najviše izvozio na području Italije. Kod nas doživljava procvat u kulinarstvu: od marunova brašna mijese se kroketi, ravioli i ostale vrste tjestenine. Rade se

slastice i različite vrste kolača, no nema bolje od pečenog maruna. Uz ove slatke delicije obično se servira i rakija medica čiji glavni sastojak je med od maruna.

Slika 11. Marun u cvatu

Snimila: R. Sambol (2016)

3.4.3. Maslina

Maslina (*Olea europaea*) pripada porodici *Oleaceae*. Povijest ove cijenjene voćke toliko je stara da pisane dokumente i sam njen spomen nazivamo Biblijski. Povijesno vezana je za stare Grke i vijenac koji je pleten od njenih grana ovjenčavao pobjednike, a grančica označavala mir. Šireći se dospjela je i na područje Liburnije gdje postaje kultura za uzgoj i korištenje. Ovo zimzeleno stablo naraste visine 10-tak metara. Sa starošću glatka kora dobiva naboran izgled, listovi su uski kožasti, zeleno sive boje. Cvjetići maleni i neugledni bijeli, a plodovi su na stapci, ovalni, duguljasti, od zelene do crno ljubičaste boje što ovisi o sorti (Kuštrak, 2005). Od plodova se dobiva maslinovo ulje koje se koristi u kulinarstvu, potom u kozmetici, medicini, industriji, a koristilo se kao ulje u svijećnjacima. Najpoznatiji pripravak u etnomedicini je kantarionovo ulje sastava: maslinovo ulje i cvijet gospine trave.

Slika 12. Maslina na livadi pod Učkom

Snimila: R. Sambol (2016)

3.4.4. Veprina

Veprina (*Ruscus aculeatus*, porodica *Asparagaceae*) je višegodišnja zimzelena biljka, drvenaste stabljike iz koje se granaju grančice koje na kraju prelaze u listove. Listovi su ukočeni koji završavaju igličastim vrhom. Iz pazušja izbijaju cvjetići koji leže na listiću (Grlić, 1990). Plod veprine crvene je boje. Ova se biljka u liburnijskom kraju veže za mjesto Veprinac koje po njoj nosi ime. Ljudi su odavna znali za njena ljekovita svojstva. U rano proljeće kada su mladi izdanci izlazili, brali su se i koristili za prehranu. Samim kuhanjem, vodu od kuhanja ispijali su kao gorki napitak koji im je čistio organizam i mokraćne putove. No grmolika biljka imala je i drugu namjenu, od nje su se radile metle, za cvjećarstvo u proizvodnji vijenaca i dr. Ovo je dovelo do velike devastacije te je danas na popisu ugroženih vrsta.

3.4.5. Šparoga

Šparoga (*Asparagus officinalis*, porodica *Asparagaceae*) je višegodišnja zeljasta biljka, tankih igličastih listića na zeljastom izbojku (Grlić, 1990.). Šparoga spada među one

biljke čija vrijednost je poznata i koja se koristi više od 2000 godina. Koristi se u kulinarstvu, medicini i narodnoj medicini. Izdanci su bogat izvor bjelančevina i dijetalnih vlakana, što ju je svrstalo u poželjnu namirnicu. Može se kuhati, ali i sirova jesti. Pravilnim blanširanjem može se i zamrzavati, a također i konzervirati. U medicini se spominje u pripravcima za funkciju jetre, pluća, bubrega. Ona inače djeluje kao diuretik i laksativ. U narodnoj medicini koristi se korijen za liječenje reumatizma i kostobolje. Liburnijski kraj je počašćen ovom biljkom koja je često bila i hraniteljica naroda.

3.4.6. Lavanda

Lavanda (*Lavandula officinalis* porodica *Lamiaceae*), kao i prethodne biljke, odavno se udomaćila u ovome kraju. To je sivkasta biljka duguljastih listića, baršunastih i jako mirisnih, a u proljetnim mjesecima na dugačkim stapkama otvore se ljubičasti cvjetići koji šire prepoznatljiv miris. Stari Rimljani su je koristili za kupke i za opuštanje, pa su već oni znali za njeno medicinsko korištenje. U potpunosti kompletna biljka: stabljika, listovi i cvijeće prepuno je eteričnim uljem što omogućuje potpunu iskorištenost (Grlić, 1990.). Danas se koristi u kulinarstvu, dodaju se sušeni cvjetići u različite slastice. Destilacijom cvjetne mase dobiva se eterično ulje, čija primjena je višestruka u medicini, kozmetici, industriji. U narodnoj medicini koristila se kao sredstvo za smirenje i opuštanje. Eterično ulje se udisalo pri vrtoglavici i nesvijesti. Ulje se umasira na mjesta opekotina i uboda. Danas se koristi i u domaćinstvu kao osvježivač prostora, protiv moljaca ili jednostavno kao mirisni ukras.

Slika 13. Lavanda s područja Brseča

Snimila: R. Sambol (2016)

3.5. Manifestacije Liburnijskog kraja posvećene ljekovitim biljkama

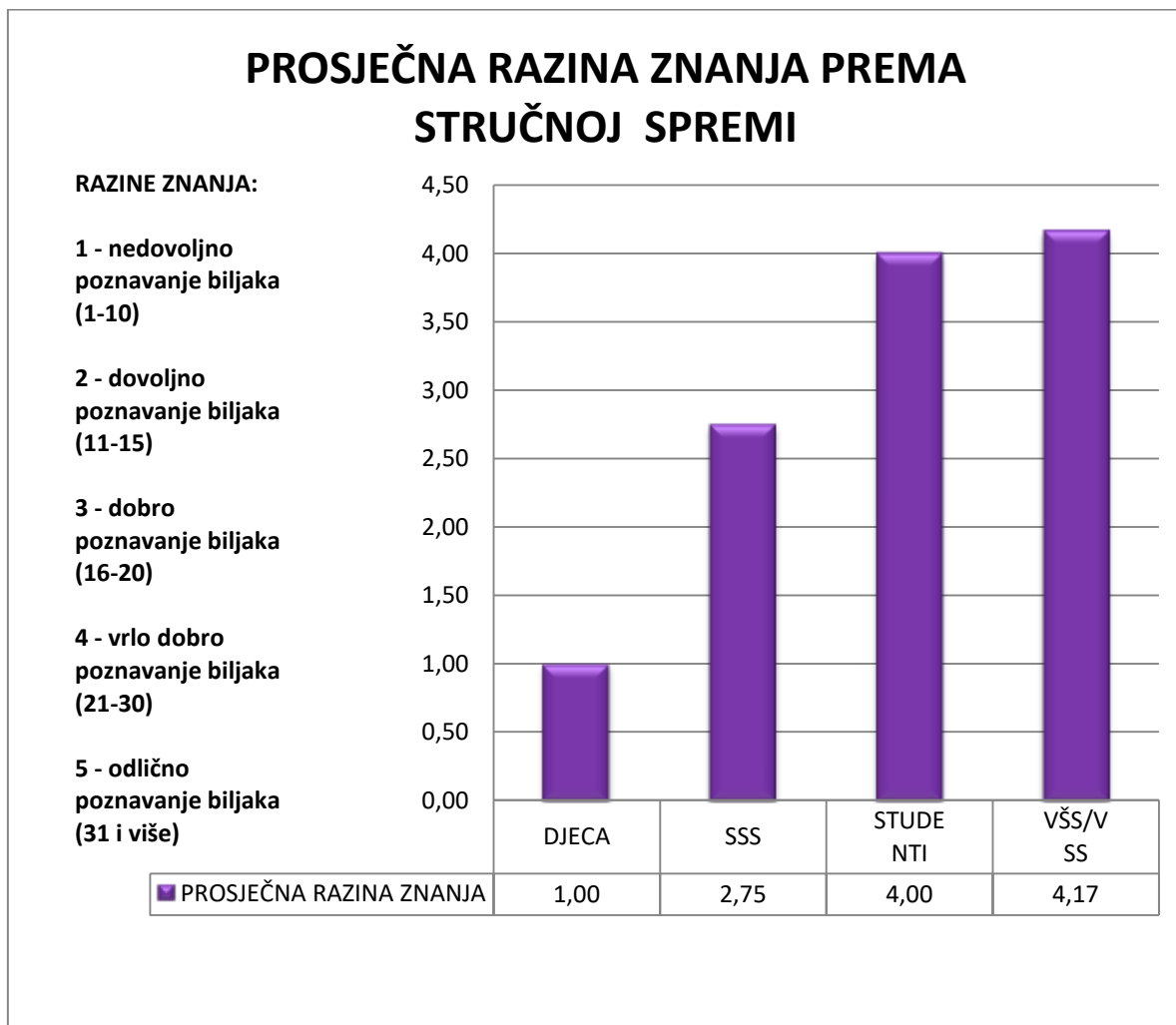
Među manifestacijama Liburnijskog kraja možemo spomenuti:

- *Dani šparoga*, na području Lovrana tijekom ožujka i travnja
- Manifestacija Lovranskih trešanja, u periodu svibanj – lipanj
- Manifestacija Brguskog kapusa (brgujski kapuz) - za Kuzmovo (Sv. Kuzma i Damjan), 26. rujna
- i na kraju, poznata Lovranska marunada, tijekom listopada

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

4.1. Rezultati ankete

U narednim grafikonima prikazane su podaci za razine znanja dobivene izračunom podataka iz ankete, navedenih u Tablici 1., i to prema stručnoj spremi, spolu i dobi.

Grafikon 1. Razina znanja prema stručnoj spremi

Iz grafikona je vidljivo da je razina pokazanog znanja proporcionalna stupnju stručne spreme. Izuzimajući djecu, za koje je logično da nemaju veliko znanje o samoniklom bilju, ističe se razlika između grupe sa srednjom stručnom spremom i onih koji studiraju ili su završili studij.

PROSJEČNA RAZINA ZNANJA PREMA SPOLU

RAZINE ZNANJA:

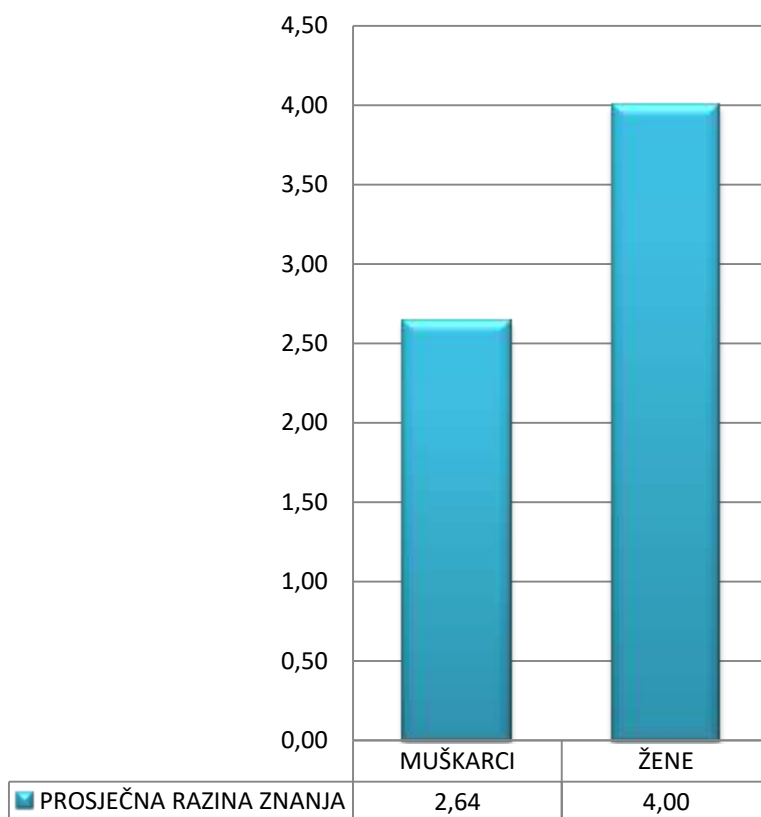
**1 - nedovoljno
poznavanje
biljaka (1-10)**

**2 - dovoljno
poznavanje
biljaka (11-15)**

**3 - dobro
poznavanje
biljaka (16-20)**

**4 - vrlo dobro
poznavanje
biljaka (21-30)**

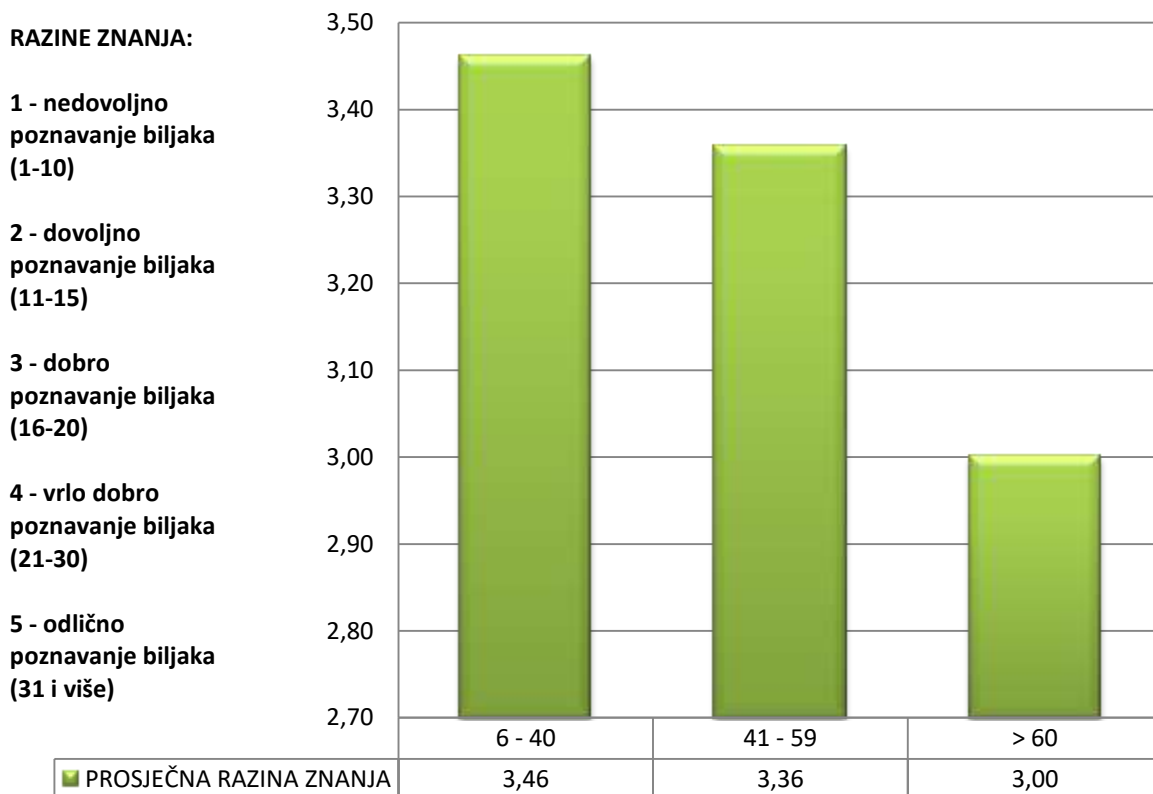
**5 - odlično
poznavanje
biljaka (31 i više)**

Grafikon 2. Razina znanja prema spolu

Iz grafičkog prikaza rezultata ankete može se vidjeti da osobe ženskog spola bolje poznaju samoniklo bilje svoga kraja od osoba muškog spola.

PROSJEČNA RAZINA ZNANJA PREMA DOBI

Grafikon 3. Razina znanja prema dobi

Iz Grafikona 3. može se vidjeti da se razina znanja kod ispitanika kretala od 3,0, kod ispitanika starijih od 60 godina do maksimalno 3,46 kod grupe ispitanika starosne dobi 40 i manje godina

4.2. Rezultati intervjua

Iz intervjua je vidljivo da je etnomedicina zasnovana na etnobotanici i danas prisutna u narodu kako u korištenju tako i prenošenju znanja.

5. ZAKLJUČAK

U narodnom govoru često se koriste fraze poput „sve se vrti u krug“ ili „to je krug života“, a botaničar je svake godine svjedok desecima tisuća krugova života biljnih jedinki koji se otvaraju i zatvaraju pred njegovim očima. Gledajući s etnobotaničkog aspekta, u ovom sam radu došla do nekih spoznaja iz kojih se čini da se relacija čovjek-priroda također zavrtila u krug, prema svom iskonskom, rekla bih, prasmislu. Od ranih početaka u kojima je priroda služila čovjeku, preko tisuća godina vlastitog uzgoja hrane, te napokon industrijske i tehnološke evolucije koja je dovela do masovnog zagađenja i odmicanja od smisla života dolazimo do unutarnjeg preispitivanja te ponovnog osvješćivanja koji nas odvodi u prostor oko nas - kakav je nekoć bio.

U etnobotaničko istraživanje Liburnijskog kraja krenulo se s hipotezom da će starije stanovništvo koje se odazove anketi pokazat bolje znanje od ostalih ispitanika zbog svojih tradicionalnih vrednota i naslijeđenih zanimanja, međutim ispostavilo se da je mlađe do srednje stanovništvo (posebice žene i to visokog i višeg stupnja obrazovanja iz drugih zanimanja) vrlo dobro upoznato sa divljom florom svog zavičaja kao i njenim karakteristikama i uporabnim svojstvima. Njihovo je znanje produkt opće kulture stečene u školama, te mješavine kućnog odgoja i vlastitog interesnog poriva. Budući da ljudi Liburnijskog kraja imaju jednu intuitivnu sponu sa svojim „staništem“ mogu zaključiti da su u isto vrijeme i *ispred* i *iza* svoga vremena; *ispred* jer se koriste ljekovitim biljem u svom svakodnevnom životu koje im svjesno ili nesvjesno služi kao prevencija za mnoge tegobe suvremenog čovjeka; *iza* jer iako su to ljudi mlađih godina radije biraju prirodno okruženje od tehnoloških čuda i betonskih zdanja. Smatram da zbog ovakvog stava postoji jedna dobra podloga za razvoj etnobotanike i etnomedicine na ovom području koja bi donjela mnogo beneficija. Budući da turisti već dugo ne žele samo pasivan odmor, već i kvalitetan sadržaj, sustavnim bi se razvojem etnobotaničkih i etnomedicinskih edukativnih radionica u suradnji s malim proizvođačima autohtonih proizvoda koji nemaju razrađeno tržište i lokalnim travarima, mogla proširiti i obogatiti turistička ponuda ovoga kraja, a potom i šire. Također dodatno bi se pridonijelo očuvanju i zaštiti okoliša što je zapravo ključ opstanka i kvalitete života o čemu nas na poseban način upozoravaju travari.

Kako će se tko ophoditi prema prirodi ovisi o njegovom odgoju, obrazovanju ali ponajviše njemu samom, no valja imati na umu da poštujući i čuvajući prirodu čovjek sam sebi najviše pomaže. Moramo služiti prirodi da bi ona služila nama.

6. LITERATURA

1. Barčić, B. (1996): Flora i vegetacija otočića Košljuna .Punat: Franjevački samostan na Košljunu
2. Dumičić, K., Žmuk, B. (2009): Karakteristike korisnika interneta u Hrvatskoj i reprezentativnost internetskih anketa, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 7, br.2., 115-140.
3. Ekl, V. (1974): Liburnijske teme, Opatija, Katedra čakavskog sabora; Turistički savez općine Opatija.
4. Grlić, Lj. (1990): Enciklopedija samoniklog jestivog bilja, August Cesarec Zagreb, Zagreb
5. Javna ustanova *Park prirode Učka*, razna dokumentacija i karte
6. Keller, I. (2010): Etnobotaničke značajke nekih biljnih vrsta, Završni rad, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Križevci
7. Keller, I., Srećec, S. (2010): Etnobotanika - veza između tradicionalne i suvremene medicine. *Priroda* 100, 9/10, 40-43.
8. Keller, I., Srećec, S. (2010): Etnobotanika u Europi. *Priroda* 100, 8/10, 29-33.
9. Keller, I., Srećec, S. (2010): Etnobotanika: Biljke kao građevni i tekstilni materijal. *Priroda* 100, 10/10; 34-36.
10. Keller, I., Srećec, S. (2010): Razgovor sa šamanom. *Priroda* 100, 6-7/10, 44-47.
11. Keller, I., Srećec, S. (2010): Što je etnobotanika?. *Priroda* 100, 5/10, 42-44.
12. Klaić, B. (1987): Riječnik stranih riječi, Nakladni zavod M. H., Zagreb
13. Kuštrak, D. (2005): Farmakognozija fitofarmacija, Golden marketing-tehnička knjiga, Zagreb
14. Stipčević, A. (1974): Iliri (povijest, život, kultura), Školska knjiga, Zagreb
15. Treben, M. (1995): Zdravlje iz Božje ljekarne, VBZ, Zagreb
16. Turistička zajednica Općine Mošćenička Draga, Informativni časopis, RIMA, Rijeka, 2016.

Izvori podataka s interneta:

<https://www.google.hr/maps/@45.0875979,14.1532089,66305m/data=!3m1!1e3>,

pristupljeno 13.08. 2016.

<https://www.google.hr/maps/@45.021085,14.6142185,2074m/data=!3m1!1e3>, pristupljeno 13.08. 2016.

https://bs.wikipedia.org/wiki/Veli_Brgud, pristupljeno 13.08. 2016.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%A1jun>, pristupljeno 13.08. 2016.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Merag>, pristupljeno 13.08. 2016.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Mo%C5%A1%C4%87eni%C4%8Dka_Draga, pristupljeno 13.08. 2016.

7. PRILOZI

7.1. Popis slika

Slika 1. Satelitska snimka Liburnijskog područja	5
Slika 2. Lovransko područje (skenirana karta)	6
Slika 3. Park prirode Učka (skenirana karta).....	8
Slika 4. Brgudski kupus.....	9
Slika 5. Geografska karta Košljuna preuzeta s Google maps servisa.....	10
Slika 6. Mira Belasić ispred kuće u Poljanama	17
Slika 7. Livada na obronku Učke	21
Slika 8. Maslačak.....	22
Slika 9. Trputac, širokolisni.....	22
Slika 10. Stablo lovora (u pozadini slike)	23
Slika 11. Marun u cvatu.....	24
Slika 12. Maslina na livadi pod Učkom	25
Slika 13. Lavanda s područja Brseča.....	27

7.2. Popis tablica

Tablica 1. Podaci o ispitanicima i ukupnom poznavanju samoniklog bilja	13
Tablica 2. Popis ljekovitog bilja sastavljen prema anketnim odgovorima	14

7.3. Popis grafikona

Grafikon 1. Razina znanja prema stručnoj spremi	28
Grafikon 2. Razina znanja prema spolu.....	29
Grafikon 3. Razina znanja prema dobi	30

SAŽETAK

Nekoć davno čovjek je živio u skladu s prirodom i svoje je zdravstvene probleme rješavao posežući za samoniklim ljekovitim biljem iz svog okoliša intuitivno ga raspoznajući. Priprema različitih pripravaka i njihova primjena kao i ciljana prehrana pri određenim tegobama i oboljenjima bila je zastupljena do početka kultivacije biljaka kada čovjek počinje gubiti urođeni talent za razlučivanje otrovnog od ljekovitog bilja, da bi ga suvremeni čovjek potpuno potisnuo. Iako se razvoj medicine i farmacije odvija paralelno s razvojem tehnologije izuzetno brzo, za mnoga zdravstvena stanja suvremenog čovjeka nemaju adekvatnog rješenja. Različite, naizgled bezizlazne, situacije nagnale su čovjeka da potraži alternativno rješenje, te se on ponovno okreće tradicionalnoj medicini tj. narodnim lijekovima. Tradicionalna medicina još uvijek je sastavni dio života određenih etnoskupina tj. naroda ili stanovnika određenih lokaliteta na koje globalni razvoj nije utjecao u velikoj mjeri. Način njihova života i upotrebu biljaka u njihovoj svakodnevnicu proučavaju znanstvene discipline etnobotanika i etnomedicina.

Na području Liburnije u Hrvatskoj također nailazimo na starosjedioce koji su usmenom predajom svojih predaka preuzeli znanja o narodnoj medicini i njenim blagodatima, te velik broj žitelja koji se i sami počinju zanimati za to područje, bilo u svrhu samozapošljavanja, turističke promocije ili vlastitog zdravstvenog oporavka.

Ključne riječi: samoniklo bilje, etnobotanika, etnomedicina, suvremeni čovjek, Liburnija

SUMMARY

Long time ago man was living in a harmony with its surrounding nature and he was managing his health issues by using different wild herbs, intuitively dividing medical from poisonous plants. Special medical preparations and their use, as well as targeted food and nutritional substances had been successfully applied for different health issues and illness by the time of first plant cultivation, when man started to lose his inborn talent for recognition of self - bred medical plants. Although medical and pharmaceutical progress is happening very fast accompanied with technological development, they don't always have adequate solution for health condition of a modern man. For this reasons modern man started to looking for alternative solutions within traditional medicine which is still present in some ethnical groups. Their way of life and relations between them and plants have been studying two scientific disciplines: ethnobotanics and ethnomedicine.

In north-west part of Croatia called Liburnija there are still native settlers who learned about traditional medicine and its benefits from their ancestors, but also inhabitants who started their interests in this field, weather for self-employment, tourism, or their own health recovery.

Key words: self – bred herbs, ethnobotanics, ethnomedicine, modern man, Liburnija

Životopis

Rozina Sambol rođena je u Trogiru 21.07.1959. godine. Već je od malih nogu sudjelovala u radu na obiteljskom poljoprivrednom imanju. Put ju je odveo u Srednju tehničku poljoprivrednu školu u Kaštel Štafilić koju završava 1978. godine. Godinama je radila kao poljoprivredni tehničar za Liburnija Riviera Hotele na području Kvarnera, Parkove Opatija, te na projektiranju i održavanju privatnih vila i poslovnih objekata. Godine 2000. završava Stručni studij *Poljoprivreda* općeg smjera na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima te stječe naziv bacc. ing. agr. 2003. godine osniva obrt s nizom uslužnih djelatnosti od uređenja i održavanja krajolika, hortikulturnog savjetovanja i dr. U razdoblju 2007./2008. godine na Filozofskom fakultetu u Rijeci završava pedagoško – psihološko obrazovanje te počinje s održavanjem otvorenih radionica za djecu i odrasle s temama iz poljoprivrede. 2006. godine upisuje Specijalistički diplomski stručni studij „Održiva i ekološka poljoprivreda“ na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima, koji polako privodi kraju.